Sir Arthur Conan Doyle

De elementaire SHERLOCK

De beste verhalen van Sherlock Holmes,
gelezen en geannoteerd
door Jean Paul Van Bendegem,
Johan Braeckman en Don Vitalski

HOUTEKIET
Antwerpen / Amsterdam

Inhoud

Inleiding 7

Het avontuur van de gespikkelde band 44
[6 april 1883]

Zilverbles 108
[25 en 30 september 1890]

Het laatste probleem 162
[24 april – 4 mei 1891]

Het avontuur van het lege huis 212
[5 april 1894]

Het probleem van de Thor-brug 270
[4-5 oktober 1900]

Het avontuur van de vampier uit Sussex 328
[19-21 november 1896]

Beknopte bibliografie 375

Dankwoord 383

Inleiding

Sherlock Holmes, John Watson en een zekere Arthur Conan Doyle

Sherlock Holmes kwam ter wereld in november 1887. Toen verscheen de novelle *A Study in Scarlet* (*Een scharlaken studie*) in het magazine *Beeton's Christmas Annual*. De conceptie van de beroemdste detective aller tijden vond reeds tien jaar eerder plaats, in 1877. Toen studeerde de jonge Arthur Conan Doyle geneeskunde aan de Universiteit van Edinburgh, in Schotland. Een van zijn professoren was Dr. Joseph Bell (1837-1911), auteur van hoog aangeschreven medische tekstboeken en lijfarts van koningin Victoria, telkens wanneer ze in Schotland was. Professor Bells colleges waren een belevenis en maakten steevast een diepe indruk op zijn toehoorders, niet in het minst op Arthur Conan Doyle. Bell leerde zijn studenten hoe belangrijk observatie is. Hij maakte hen opmerkzaam op details, die vaak zeer informatief waren.

Op een dag kwam hij het auditorium binnen met in zijn hand een glazen flesje, gevuld met een amberkleurige vloeistof. 'Beste studenten,' zei hij, 'hierin zit een bijzonder krachtig medicijn. Het smaakt extreem bitter. Wie weet om welke stof het gaat, zonder dat we een chemische analyse uitvoeren? Jullie mogen enkel kijken, ruiken en proeven. Wie durft?' Hij hield het flesje onder de neus van enkele studenten, die snel naar achter leunden. Daarop roerde Bell met zijn wijsvinger in het flesje. Hij bracht zijn hand naar zijn mond en stopte er een vinger in. Zijn gezicht verried de slechte smaak van de vloeistof, alsof hij net vergif had ingeslikt. Bell overhandigde het flesje aan een student op de eerste rij en

vroeg hem of hij ook wou proeven. De student sloeg beleefd het aanbod af, daarin gevolgd door alle anderen. Bell schudde mistroostig zijn hoofd en zei: 'Heren, ik ben ontgoocheld. Niemand van jullie keek aandachtig. Anders hadden jullie gezien dat ik mijn wijsvinger in de fles stopte, maar mijn middelvinger in mijn mond'.

Andere demonstraties van zijn waarnemingsvermogen waren minder frivool en wekten meer indruk. Zo stapte tijdens een van zijn colleges een dame het auditorium binnen met een baby op haar arm. Ze was Bell volkomen onbekend. Hij groette haar en ze beantwoordde zijn goedemorgen. Bell vertelde haar waar ze vandaan kwam en welke route ze die ochtend had gekozen. Hij vroeg haar waar het andere kind was en of ze nog steeds in de linoleumfabriek werkte. Alles wat hij zei, hield steek. Ze kwam inderdaad uit Burntisland, had langs Inverleith Row gewandeld, had een kind gedropt bij haar zuster en verdiende nog steeds haar brood in de fabriek. Zowel de dame als de studenten waren verbluft door Bells ogenschijnlijk paranormale vermogens. In werkelijkheid ging het om scherpe observatie en logische deductie. Haar accent, zo legde Bell uit, verried waar ze vandaan kwam. De rode klei aan haar schoenen vond je enkel langs de weg die ze nam. Het kleed waarin ze de baby hield, was te groot voor één kind, dus was er nog een tweede. En de huidontsteking op haar vingers was eigen aan de arbeiders die met linoleum werken.

Arthur Conan Doyle kwam in de gunst van Joseph Bell, en de scherpzinnige professor gaf hem een job als assistent. Zo zag Conan Doyle vrijwel dagelijks hoe Dr. Bell tewerk ging bij het stellen van diagnoses. Sherlock Holmes, Conan Doyles beroemdste literaire schepping, paste bij het ontrafelen en oplossen van misdaden dezelfde werkwijze toe als Bell. Conan Doyle bevond zich tijdens zijn job als medisch assistent in de positie van Dr. John H. Watson, de sidekick van Sherlock Holmes.

* * *

Arthur Conan Doyle werd geboren in Edinburgh, op 22 mei 1859. Het was het jaar waarin Multatuli's *Max Havelaar*, Charles Dickens *A Tale of Two Cities* en Charles Darwins *The Origin of Species* verschenen. Hij was het tweede kind van Charles en Mary Doyle. Die kregen er tien, waarvan er zeven de volwassen leeftijd bereikten. Arthur en zijn oudere zus Annette kregen de extra familienaam van een grootoom, Michael Conan. Vandaar Arthur *Conan Doyle*, de naam die Arthur levenslang verkoos boven Doyle.

De familie was van Iers-katholieke afkomst. John Doyle, de grootvader van Arthur, was een beroemde portretschilder, die zich vanuit Dublin in Londen vestigde. Hij tekende ook karikaturen die hem tot een voorloper van de politieke cartoonist maakten. John had vijf zonen, waarvan er een overleed als tiener. Drie van de vier zonen die de volwassen leeftijd bereikten, scheerden professioneel hoge toppen: James en Richard als kunstenaar en Henry als directeur van het Ierse kunstmuseum. Charles, de vader van Arthur, was heel wat minder succesvol. Hoewel een begenadigd artiest – hij maakte prachtige, dromerige tekeningen van elfjes en andere surrealistische sprookjesfiguren –, geraakte hij verslaafd aan alcohol. Het leidde tot een opname in een mentale instelling en een vroegtijdige dood. Hij overleed door complicaties van overmatig drankgebruik toen hij 61 was.

Charles' verslavingsproblematiek leidde tot armoede en familiale moeilijkheden. Het zorgde tegelijkertijd voor een zeer sterke band tussen Arthur en zijn moeder, Mary Doyle, geboren als Foley. Moeder Mary was verslingerd aan boeken en bracht haar liefde voor literatuur en verhalen over op Arthur. Wellicht om aan de ellende thuis te ontsnappen, stuurde ze Arthur op

negenjarige leeftijd naar jezuïetenscholen in Engeland. Zijn rijke ooms financierden zijn educatie. Zeven jaar lang zag hij de andere leden van zijn gezin enkel tijdens de zomervakantie. De scholen waar hij verbleef, kenden een Spartaans regime. Lijfstraffen behoorden er tot de orde van de dag. Maar zoals Arthur later getuigde, het ergste was het volstrekt ondermaatse niveau van de lessen. Gelukkig kon hij veel tijd besteden aan sport, iets wat hij levenslang zou doen: cricket, boksen, skiën, fietsen, autoracen, enzovoort. Alles wat op een of andere manier appelleerde aan zijn atletische kant, beoefende hij.

Na Engeland stuurden zijn ooms Arthur naar Oostenrijk, opnieuw naar een school onder leiding van Jezuïeten. Het was een gelukkiger jaar. Hij leerde er tuba spelen, wellicht omdat hij er de fysieke gestalte voor had, en raakte verslingerd aan de verhalen van de Amerikaanse schrijver Edgar Allan Poe (1809-1849). Diens literaire figuur C. Auguste Dupin, die voor het eerst opduikt in het beroemde kortverhaal *The Murders in the Rue Morgue* (1841), loste misdaadproblemen op dankzij zijn sterk ontwikkeld analytisch denkvermogen. En zo was, naast Joseph Bell, ook Edgar Allan Poe onmiskenbaar een inspiratiebron voor het creëren van Sherlock Holmes. Arthur Conan Doyle brengt in *A Study in Scarlet* een ode aan Poe en Dupin, weliswaar met typerende humor. Watson vergelijkt Holmes met Dupin, waarop Holmes zegt: 'Je bedoelt dit ongetwijfeld als compliment, maar naar mijn mening was Dupin een zeer inferieure kerel.' In *Through The Magic Door* (1907), een boek waarin Conan Doyle hulde aan zijn favoriete schrijvers brengt, schrijft hij over Poe: 'Hij is de beste schrijver van kortverhalen aller tijden. (...) Aan hem hebben we die enorme hoeveelheid misdaadschrijvers te danken waarvan ik een klein onderdeel uitmaak.' Verder legt hij uit dat Poe niet alleen de briljante pionier is van het misdaadverhaal, maar evenzeer van verhalen die

cryptografische analyses en schattenjachten combineren – wat teruggaat tot Poe's verhaal *The Gold-Bug* (1843).

* * *

Toen hij pas 19 was en als medewerker van Joe Bell werkte, poogde Conan Doyle voor het eerst fictie te schrijven, met het oog op extra verdiensten. Naast E.A. Poe nam hij ook een voorbeeld aan de Amerikaanse schrijver Bret Harte (1836-1902), destijds populair omwille van zijn kortverhalen. Later, nadat Sherlock Holmes grote bekendheid verwierf, schreef Harte *The Stolen Cigar-Case*, met de detective Hemlock Jones in de hoofdrol. Volgens kenners is het de beste Sherlock Holmes parodie ooit geschreven. Het Edinburghse tijdschrift *Chambers's Journal* kocht een verhaal van Conan Doyle, getiteld *The Mystery of Sasassa Valley*. Zo besefte hij dat hij ook als schrijver zijn brood kon verdienen, al zag hij zijn toekomst als arts.

Conan Doyle combineerde nog een tijd de job van medisch assistent met het schrijven van verhalen, tot hij een voorstel kreeg om mee te varen aan boord van een walvisvaarder met de naam *Hope*. Conan Doyle had een avontuurlijk karakter en dacht er niet al te lang over na. Op 28 februari 1880 voer het schip de Schotse havenstad Peterhead uit richting het Noordpoolgebied. Hij was in dienst als scheepsarts, ondanks zijn beperkte medische kennis toentertijd. Pas twintig jaar oud had hij nog geen diploma. Om de tijd te verdrijven, organiseerde hij bokswedstrijden met de bemanning. Mede dankzij zijn robuuste gestalte was Conan Doyle zelf geen onaardige bokser, wat respect afdwong bij de ruige vissers. We kennen hem als schrijver, maar hij stond levenslang op de eerste rij als er iets spannends te beleven viel. Hij nam vrijwillig deel aan het vangen en doden van walvissen en zeehonden, al knaagde het aan zijn geweten.

'Het is gruwelijk werk,' schreef hij, 'maar niet meer dan wat dagelijks gebeurt om voedsel op tafel te krijgen in het hele land.' Het scheelde niet veel of hij overleefde de reis niet. Hij viel een paar keer in het ijskoude water, wat hem de bijnaam 'de grote duiker van het Noorden' opleverde.

Later kwam Conan Doyle overigens nog talloze malen in gevaarlijke situaties terecht. Tijdens zijn vele reizen liep hij infectieziekten op die hem soms weken- tot maandenlang werkloos maakten. Hij was een roekeloze autochauffeur, veroorzaakte ongelukken en was een van de eersten ooit die in Engeland een snelheidsboete kreeg. Hij schreef er een boze brief over naar de *Daily Mail*. In Zwitserland maakte hij, als Brit, skiën populair en kwam hij geregeld in contact met onzachte delen van het skiparcours. Hij trok naar Zuid-Afrika om als arts een rol te spelen in de tweede Boerenoorlog, en tijdens de Eerste Wereldoorlog liep hij risico's aan het front. Vrijwel al zijn ervaringen vonden hun weg naar boeken, zowel fictie als non-fictie. De walvisexpeditie zorgde levenslang voor inspiratie. Onmiddellijk na zijn terugkeer schreef hij het verhaal *The Captain of the Pole-Star*, over een kapitein die om het leven komt in het Hoge Noorden. Het tijdschrift *Temple Bar* publiceerde het in 1883. Later wijdde hij een reeks verhalen aan de avonturen van de woeste piraat *Captain Sharkey*, waarin hij eveneens beroep deed op zijn ervaringen aan boord van de walvisvaarder. Naar eigen zeggen transformeerde hij dankzij die reis van een slome jongeling in een krachtdadige man.

* * *

Conan Doyle zette zich niet enkel aan het schrijven, eens terug in Schotland. Hij maakte ook zijn studie af. In augustus 1881 behaalde hij het diploma van *Bachelor of Medicine and Master*

of Surgery Qualifications. Rusteloos als hij was, duurde het niet lang of hij ging aan boord van de *Mayumba*, een schip dat vanuit Liverpool langs de westkust van Afrika voer – heen met passagiers, goederen en post, terug met palmolie, noten en ivoor. Opnieuw was Conan Doyle aan boord als arts, maar deze keer had hij wél een diploma op zak.

Het tropische klimaat viel hem zwaar. Mocht Dante ooit een Afrikaans moeras hebben bezocht, zo schreef hij, dan had hij in *Divina Commedia (De goddelijke komedie)* ongetwijfeld een extra laag aan de hel toegevoegd. De *Mayumba* deed havens aan in onder meer Liberia en Nigeria, waar hij kennis maakte met Europese kolonisten. Hij vond hun leven weinig benijdenswaardig. De hitte, de insecten en de constante dreiging van tropische ziektes zoals malaria zette velen tot drinken aan. Conan Doyle had door zijn vader eerstehands ondervinding met de schrijnende effecten van alcoholisme. Terugblikkend gaf hij later aan dat hij in die periode zelf te veel dronk, maar zijn ervaring met de kolonisten deed hem kappen met de gewoonte. Hij werd nooit een geheelonthouder, maar ging voor de rest van zijn leven doorgaans voorzichtig met alcoholische dranken om.

Hij liep ook zelf malaria op, en ging er bijna aan dood. Zodra hij zich beter voelde, vond hij er niks beter op dan deel te nemen aan een krokodillenjacht en te zwemmen in een gebied dat vol haaien zat. Vele jaren later schreef hij hierover in zijn autobiografie: 'Ik was tijdens mijn leven vaak extreem roekeloos, zonder dat ik achteraf in staat was om uit te leggen waarom precies.' Tussen de haaien zwemmen, was maar een van de vele voorbeelden.

Hij kon meerdere keren met de *Mayumba* van Liverpool naar Afrika en terug varen, maar na drie maanden hield hij het voor bekeken. Aan zijn moeder, die hij over nagenoeg alles in vertrouwen nam, schreef hij dat het klimaat ondragelijk was en

de reis oersaai. Op vraag van zijn ooms trok hij naar Londen. Ze wilden hem helpen met het uitstippelen van zijn toekomst. Wellicht kon hij zich in Engeland als arts vestigen, en patiënten kon hij rekruteren uit hun begoede kennissenkring.

Dat klonk goed, maar Arthur weigerde. Zijn ooms en hun connecties behoorden tot de katholieke burgerij, en hoewel ook Arthur katholiek opgevoed was, was hij niet langer gelovig, toch niet in de conventionele betekenis van het woord. De combinatie van medische en wetenschappelijke studies, zijn slechte ervaringen met de jezuïeten en de lectuur van Darwins werk hadden hem tot een agnost gemaakt. Die term ontleende hij aan Thomas Huxley, welbekend als *Darwin's bulldog*.

Het viel niet in goede aarde bij de Engelse tak van de familie. Ze trokken hun steun terug en Conan Doyle verliet Londen, niet wetende wat aan te vangen met zijn leven. Ook over zijn geloofsverlies communiceerde hij vrijuit met zijn moeder. Die respecteerde zijn mening en standpunt (en zou zich later zelf bekeren tot het Anglicanisme). Ook de hele geloofskwestie werd omgezet in literatuur, in dit geval in het sterk autobiografische boek *The Stark Munro Letters* (1895). Hij verwerkte er niet alleen zijn afvalligheid van het katholicisme in, maar ook zijn toenemende interesse voor spiritualisme, geloof in geesten, spoken en andere occulte fenomenen.

* * *

In mei 1882 ontving hij een uitnodiging van een voormalige medestudent, George Budd. Die had een artsenpraktijk in Plymouth, in het Zuidwesten van Engeland, die zo succesvol was dat hij dringend nood had aan een partner. Conan Doyle omschreef Budd als 'half geniaal, half kwakzalver', maar ging toch in op zijn verzoek. Toen hij in Plymouth aankwam, bleek dat

Budd wel degelijk de waarheid had gesproken. Er waren honderden patiënten, meer dan werk genoeg voor twee jonge artsen aan het begin van hun carrière.

Helaas doken er al snel problemen op. Budd gedroeg zich onvoorspelbaar en onverantwoordelijk. Zoals gewoonlijk, vroeg Conan Doyle zijn moeder om advies. Die begreep dat Budds karakter onbetrouwbaar was, en raadde haar zoon aan om de samenwerking zo snel mogelijk te verbreken. Eerder had ze zich reeds verzet tegen de verhuis van Arthur naar Plymouth. Het verscheurde Conan Doyle, die enerzijds loyaal aan Budd wou zijn maar anderzijds ook zijn moeders advies niet wou negeren. Uiteindelijk kwam het tot een crisissituatie tussen Budd en Conan Doyle, waarop die laatste een eigen praktijk begon. Blijkbaar bleef hun band ook dan nog sterk genoeg, want Budd gaf Conan Doyle financiële steun en beloofde dat te blijven doen tot hij zelfredzaam was.

Conan Doyle settelde zich als arts in Portsmouth, een stadje dat net als Plymouth gelegen was aan de kust. Hij huurde een huis en kocht, op krediet, de benodigde medische apparatuur. Onmiddellijk daarna trok Budd zijn financiële steun in. Conan Doyle besefte de waarde van zijn moeders mensenkennis, maar hield niettemin vast aan zijn overwegend positieve beeld van Budd. Die stierf jong, amper zeven jaar nadat de samenwerking met Conan Doyle op de klippen was gelopen. Hij liet een weduwe en vier dochters na, zonder bron van inkomsten. Zodra hij er financieel toe in staat was, steunde Conan Doyle hen, en hij zou dat jarenlang blijven doen. Later, toen hij rijk was geworden dankzij het succes van de Sherlock-Holmes verhalen, doneerde hij ook geld aan noodlijdende vrienden en familieleden, en aan uiteenlopende projecten waarvan hij vond dat ze dat waard waren.

Van Portsmouth verhuisde Conan Doyle naar het nabijgelegen Southsea. Hij huurde er een groot, ongemeubileerd huis

voor weinig geld en startte een praktijk als huisarts op. In het begin kwam er vrijwel niemand, en hij voelde zich doorgaans eenzaam. Zijn tienjarig broertje Innes trok bij hem in, mede om het werk van moeder Mary in Edinburgh wat te verlichten. Geregeld trok hij noodgedwongen naar de lommerd om allerlei spullen waaronder een zakhorloge te verpanden.

Na een zeer armoedig eerste jaar vonden de zieken van Southsea stilaan de weg naar Dr. Conan Doyle, wat hem een beetje financiële ademruimte gaf. Vanaf eind 1882 verhuurde hij ook de leegstaande kamers in zijn huis. Terwijl hij in zijn spreekkamer wachtte op patiënten, bleef hij schrijven. 'Ik verdeelde toen de tijd tussen mijn patiënten en de literatuur,' schreef hij later, en hij voegde er aan toe: 'Het is moeilijk om te zeggen wie daar het meeste onder leed.' Hij verkocht zo nu en dan een verhaal of een artikel, maar erg succesvol was hij niet, als dokter noch als schrijver.

In maart 1885 vroeg William Pike, een collega-arts, hem om advies. Pike behandelde een jongeman, ene Jack Hawkins, die geregeld een oncontroleerbare toeval kreeg. Conan Doyle bevestigde Dr. Pikes diagnose: hersenvliesontsteking, in die tijd een onbehandelbare aandoening. De patiënt woonde samen met zijn moeder en zus Louisa nog niet zo lang in Southsea, en ze waren ten einde raad. Conan Doyle bood hen een van de kamers aan in het huis waarin hij woonde. Jack Hawkins werd zijn patiënt in residentie, maar overleed helaas een paar dagen later. Het overlijden leek verdacht, zodat Dr. Pike moest bevestigen dat zijn collega Conan Doyle al het nodige had gedaan om Hawkins te behandelen.

Dit verhaal zou enkel triest zijn, ware het niet dat Louisa Hawkins en Conan Doyle zich tot elkaar aangetrokken voelden. Ze trouwden in augustus 1885. Van dan af aan ging alles beter voor de jonge dokter. Hij werkte de medische verhandeling af